

Janusz Mamelsci

WDÔRĚ Z ÛSZLĚCH LAT

Zéńdzenié pierszé: z Aleksandrã Majkòwsczim

- Witôj, Móniczko! Rôczã ce na nadzwékòwą rózã!
- Witôj, Szczepankù. A co to bãdże za rózã?
- To bãdże rózã pò kaszëbsczi lëteraturze. Mòsz chãc sã na niã wëbrac?
- Jo, móm. Tej òd cze më zacniemë?
- Nòprzód òdwièdzymë nôwiãkszegò kaszëbszczégò pizarza! Tak tej jò ce zabieróm do Kartuz!

- Widysz nen fëjn bùdink?
- Ten na górcze?
- Jo, gòdają na niego erem. Tam ze swòją białką òd 1921 roku mieszko Aleksander Majkòwsczi. Pòj, òni pewno ju na nas zdają.
- Pòwièdz le mie, dze Majkòwsczi mieszkoł przedtim?
- Òn sã ùrodzył i wiele lat mieszkoł w Kòscérznie. Jaczis czas téz we Gduńskù, w Sopòce, w Grëdządzu i we wiele jinëch mólach. Nè, më ju jesmë na placu. Szczepón zaklepòł w dwièrze. Za sztót òdemkł jima dosc wësoczi, fësawi chłòp, z mòtim wàsã, òkrãgima òkùlòrama i wiesòlim ùsmiëwkã:
- Aaa! Witòjta! Ceszã sã, że wa do mie przësza. Pòjta le

dali, rôczã waju do jizbë. Òni wlezlë do paradnicë, dze czeka ju na nich białka i dwa dzëwczãtkã.

– Hewò je mòja białka Aleksandra. A to mòje dzecë: Baszka i Witosława. Starszich, Damroczi i Mestwina, prawie ni ma doma. Òbezdrzija sobie jizbã, smiało. Na westrzòdkù stojòł stòł, a wkòł niego stòłczy. W nòrcie pòlëce z ksążkama. Midzë wiele kriminalnymã romanama òni ùdrzelë téz ksążczy napisóné przez Majkòwsczczégò: zbièrk wièrtzów *Spiëwë i frantówczy*, prowadnik *Zdroje Raduni*, dokòz na binã *Jak w Kòscérznie kòscelnégò òbrëlë...* Niżi lezało wiele numrów czãdników *Gryf i Pomorzanin*.

- A jakò ksążka widzy sã Wama nôbarzi? – spita Mònika.
- Ti tu ni ma, òna jesz wiedno zdaje na wëdanié, leżi w mòji suflòdze. Wëdóné sã blòs ji wëjimczy.
- A jaczi òna mò titel?
- *Żëcë i przigòdë Remùsa*. To je dokòz mòjégò zëcò. Mie sã zdaje, że wszëtkò, co jò przedtim napisòł, prowadzëło mie do ti jedny ksążczy. Jo, tak to je.
- A czë Wë jesz mòce cos napisóné, co nie je wëdóné?
- Ooo! Je tegò dosc wiele. Wëdònò jesz nie je *Historia Kaszubów*. Nieskùńczony je roman *Pomorzanie*. Piszã jesz *Gramatikã kaszëbskã*. Nie wiém, czë zdają to wszëtkò skùńczëc.
- A czëmù je taczì jiwier z wëdòwanim kaszëbszczich ksążków?
- Chtëż to wié? To nie je takò prostò sprawa. Wiele bë pòmògło, zëbë Kaszëbi wiãcy kùpiwelë i czëtëlë kaszëbszczë ksążczy.
- W ti chwile białka Majkòwsczczégò wniosła arbatã:
- Sadnijta terò do stołu. Tu mòzeta dali gadac – rzekła Majkòwskò.
- A co dlò Was je wòzniészé, lékarzenié lëdzy czë pizarze? – dali pëtałë dzecë.

– Hmm, na taczě pětaniě nie je letkò òdpòwiedzec. Jak to gòdają, czěj ksądz spiěwò, òrganista zěwò. Kò cěz, jakno doktòr mògã lékarzěc cała Kaszěbów, a jakno pisòrz léczã Kaszěbów děsze. A co je wòzniěszě? Wezta òdpòwiědzta sobie sami.

– A jakò robòta je cãżeszò, pisaniě czě lékarzeniě?

– Jedna i drěgò robòta nie je letkò. Żebě běc doktorã, jò sã mùszòł dłuğò ùczěc, a jesz przeszkòdzałě mie w tim biěda i to, że jem Kaszěbą. Pisaniò jò sã ekstra ni mùszòł ùczěc, to òd wiedna sedzało dzes we mie běně. Żebě cos dobrze napisac, je trzeba wiele czasu i wiele próbòwaniò. I trzeba miec nòdzejã, że z tegò bãdze cos dobrěgò, chòc pewno niě tak zarò. Kòwòł piěrwi zelazo rozzòłò, a tej je kùje.

– Tej jak Wóm nimò biědě ùdało sã skùńczěc medicinã?

– To nie běto letkò, mój òjc běł gbùrã, a pòzni kùczrã, òn ni miòł dosc dětków na mòjã nòukã. Czejbě niě wspomòżk òd stowòrě, jò bě ni miòł děrch ani progimnazjum w Kòscérznie, ani Gimnazjum w Chònicach. Żebě zaczãc sztuděrowac, jò sóm mùszòł zarobic i zebrać dětcki. Pòzni, jak jò so ju nie wiedzòł radě, jò znòwù dostòł wspomòżk. Dobri lědze mie wěpòmòglě. Dobrze miec piěniãdze, lepi szczescě. Mòje rozmajitě zwadě z Niemcama sprawiłě, że sztudia jò zaczął w Berlinie, pòzni jò sã przeniòsł do Griffii, a titel doktora jò dostòł w Mònachium. Nòbarzi jem ròd z tegò, zem běł w Griffii. Tam jem ùzdrzòł pòrtrětě kaszěbskich ksążãtów. Tam zapòla sã we mie kaszěbskò skra, Òrmùzdowò skra.

– Ně jo, to nie běta lětkò droga, kò měszlã, że òb czas I swiatowi wòjně żěcě běło jesz cãżeszě?

– Tě mòsz pròwdã, dzeckò. To běłě baro cãżczě czasě. Tak czegòs jò jesz nie widzòł. Czěj jedna òwca òbarchnieje, tej wszětczě za niã barchniejã. Jò tej běł doktorã w wòjskù i òbjachòł pòł Èuropě: Prěsě, Ùkrajnã, Rumùniã, Francjã. To nie je do òpòwiedzěniò. Szczescě ta wòjna przěniosła Kaszěbóm to dobrě, że nazòd nastã kòl nas Pòlskò.

– Jo, jo, bò Wě doch ju przed wòjnã rzeklě, że wszětkò, co kaszěbsczě, to pòlszczě.

– To je nòwòzniěszò deja Towarzystwa Młodokaszěbów, jaczě mě jesmě zaòżěłě w 1912 rokù we Gduńskù. Karnow-szci, Heyke, Sãdzěcczi, jò i jesz wiele jinszych.

– Tej w Pòlsce Kaszěbóm je lepi?

– Jo, je lepi, kò wszětczě nòdzeje równak sã nie zjiscětě, chòc mě próbòwelě, jak szło. Jò těz dzejòł we wiele òrganizacjach, chòcbě w graněczny kòmisěji a těz w Pòmòrszci Radze. Leno terò pòlskò władza nie chce wspomãgac Kaszěbów i jich kùlturě. I cěz wa na to rzeczeta?

Tak òni so sedzelě, pòpijelě arbatã, jedlě kùszci òd Drawca, a so pòwiòdelě. Na kòmòdze stojãtě òdjimczy. Wiele z nich przedstòwiało codniowě żěcě Kaszěbów. Na jiněch widzec běło Majkòwsczěgò z widzałima Pòlòchama: z Wincenim Witosã, Józefã Piłsudszim, Józefã Hallerã. Wězi wisa gabłota z òderama a midzě nima Złoti Krziż Zasłědzi, Òficerszci Krziż Òrderu Òdrodzeniò Pòlszci i Strzěbrzny Wawrzin Akademiczci Pòlszci Akademii Lěteraturě. Na wiele pòlě-

cach stojãtě rozmajitě dokazě kaszěbskich ùtwòrców. Majkòwsczi widzòł, że dzecě na nie wzěrajã:

– Jò baro lubiã òdjěmac żěcě Kaszěbów. Zbiěróm těz jich dokazě. Móm jich baro wiele. Wiěta wa co, chcěmě so zobic òdjimk wszětcě razã!

Wtim za dwiěrzama dòł sã czěc jaczis chłòpszczi głòs. Majkòwsczi cěchò zdradzył swòjim gòscóm:

– Ně, wiěta wa! To Feliks „Marszòłk” Marszòłkòwsczi, mój sekretěra. Zarò tu wlěze i kòze mie cos robic.

I pò pròwdze za sztòt òdemkłě sã dwiěrze, a w nich pòkòzòł sã jaczis chłòp i rzeklě:

– Witóm serdeczno.

A tej do Majkòwsczěgò:

– Mòzece wě przyńc do biòra, bò żdajã tam na waju Labùda i Trepczik z nowim numrã „Zrzeszě”?

– Niech le chwilã pòczekajã. Dóm tu cos czěkawěgò mòjim gòscóm, a tej do nich przyńdã, jo?

Tej Majkòwsczi wstòł, zdzinãł za dwiěrzama, a za sztòt òn przěszedł nazòd. W rãkach niòsł wiòldzě pùdło i pòrã albùmów:

– Hewò sã mòje pòcztowe kartě i znaczczi. Jò ròd je zbiěróm i jak widzyta, móm jich dosc wiele. Wa tu so fějn òbzěròjta, a jò mùszã chwilã pògadac tam z tima. Òni cygnã dali tã robòtã dlò kaszěbizně, jaczi jò ju ni móm mòcě cygnãc. Ně, jo. Tak dłuğò grònk wòdã nosy, jaż sã ùchò ùrwie. Jò ju jem przě latach, a zdròwkò sã psěje.

Majkòwsczi wěszedł, a Mònika i Szczepòn zacząłě prězerac jegò bògatě zbiorě. Òni ani nie zauwãżěłě, jak minãło pòł gòdzěně i Majkòwsczi běł z nima nazòd.

– Ně jo, widzyta, jak to flot zminãło.

– Jeně, mě ju mùszimě jic dodóm – rzeklě Szczepòn.

– Pò pròwdze? Szkòda. Jò bě ròd so jesz z wama pògòdòł. A mòze przyńdzeta w pòniedzòtk reno, co? Mě bě sã wěbre-lě razã na grzěbě? Jò baro lubiã chòdzěc na grzěbě. Nòwiãcy jich rosce w mirohòwsczim lese. Tej co?

– Baro dzãkujěmě za ròczbã, ale w pòniedzòtk mě mùszimě jic do szkòłě – òdrzekłã Mònika.

– Ně jo. Szkòda. Tej jò wama cos dóm. Pòczekòjta le.

Majkòwsczi znòwù na sztòt wěszedł. Tim razã òn jima przěniòsł jakãs rzezbã.

– Wezta, to je dlò waju – rzeklě Majkòwsczi i dòł jima sztaturã wěsoczěgò, cenczěgò chłòpa z karã.

– Bóg zapłac. A chto to je?

– To je Remùs, przědny bòhatěra mòjěgò romana. Òn chò-dzyl pò Kaszěbach z karã i sprzedòwòł rozmajitě rzeczě, midzě jinszima kaszěbsczě ksãzczi. Tak próbòwòł retac zapadłi zòmk i zakłãtã kròlewionkã. I gěpc mądri, ga pòznò, czěgò mù felěje. A wa bě chca wěbawic zapadłi zòmk? Chca wa bě ùretac zakłãtã kròlewionkã?

– Jo, chcěmě. Leno jak? – òdrzekł Szczepòn.

– Ò tim mùszimě so pògadac drědzim razã. Ale nòprzòd przěczětòjta mòjã ksãżkã. Mòze do te czasu òna ju bãdze wědònò.

Janusz Mamelszczi

Na gòscënie ù Aleksandra Majkòwsczégò

(1876–1938)

(scenarnik na dwie gòdzënë)

Céle ùczbë

Ûczén:

- zapòznòwò sã z pòstacã Aleksandra Majkòwsczégò, jegò żëcym i ùtwòrstwã,
- wëszukiwò w teksce jinfòmacje, òdpòwiòdò na pëtania do tekstu,
- znaje i rozmieje kaszëbsczë rzeczònczi, wskòzywò jich kòntekst,
- zabiérò głòs w diskùsji, wëpòwiòdò swòje zdanié,
- znaje miona i nôzwëska młodokaszëbów i zrzesziòców,
- znaje fòrmë czasu ùszlégò,
- pisze charakteristikã,
- ùklòdò biografiã.

Metodë robòtë

- robòta z tekstã, słowarzã, jinternetã
- kòrbiònka
- cwiczënczi

Didakticznë pòmòce

- tekst „Zëndzenié pierszë: z Aleksandrã Majkòwsczim” Janusza Mamelszczégò, wëjimczy z ksążków, słowarze, jinternet

Cyg ùczbë

1. Przeczëtòj ùwòżno pòwiòstkã Mamelszczégò ò Majkòwsczim.

2. Z tegò tekstu mòże sã wiele dowiedzec ò Majkòwsczim.
Òdpòwièdż na pëtania:

- 1) Dze ùrodzył sã Aleksander Majkòwsczi?
- 2) Jaczë szkòlë òn skùńcił?
- 3) Dze òn sztudérowòł?
- 4) Jak zaròbiòł na żécé?
- 5) Dze mieszkòł Majkòwsczi?
- 6) Wiele miòł dzeczy, wiele dzëwczãtów i wiele knòpów?
- 7) Jak nazywa sã jegò białka?
- 8) Jaczë dokazë napisòł Majkòwsczi?
- 9) Jakò ksążka bëła dlò nie nôwòzniészò?
- 10) Jaczich ksążków bëto wiele na jegò pòlëcach?
- 11) W jaczych òrganizacjach dzejòł Majkòwsczi?
- 12) Jaczë òrderë òn miòł dostóné?
- 13) Z jaczima znónyma Pòlòchama òn sã pòtikòł?
- 14) Co lubił robic w wòlnym czasie?
- 15) Co zbiéròł Majkòwsczi?
- 16) Kim bëł Remùs?

3. Hewò je spisënk wëdònëch ksążków Majkòwsczégò.
Przeczëtòj gò.

- *Pielgrzymka wejherowska*, Gdańsk 1899, Gdynia 1992.
- *Jak w Koscérznie koscelnygo obrele abo Pięc kawalerów a jedna jedyno brutka. W osem spiewach...*, Gdańsk 1899, Gdańsk – Kościerzyna 2008.
- *Spiewe i frantówci*, Poznań 1905.

- *Zdroje Raduni. Przewodnik po Szwajcaryi Kaszubskiej z mapą i 22 ilustracyami*, Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, Warszawa 1913.
- *Żécé i przigodě Remusa. Zvjercadło kaszubskji*, Toruń 1938.
- *Historia Kaszubów*, Gdynia 1938.
- *Pomorzanie. Powieść*, Gdańsk 1973.
- *Pamiętnik z wojny europejskiej roku 1914*, Wejherowo – Pelplin 2000

A terô ôdpòwiedzé na pětania:

- 1) Czë Majkòwsczi doczekòł wëdaniô cali ksążczy *Żécé i przigodě Remusa*?
- 2) Czë skùncził dokazé, ò jaczich je gòdka w teksce?
- 3) Z jaczi ksążczy mòże sã wiący dowiedzec na témat tegò, jak wëzdrzało żécé Majkòwsczégò òb czas I swiatowi wòjnë?
- 4) Ò jaczim dokazu Majkòwsczégò ni ma nic rzekłé w teksce?
- 5) Hewò są pòdóné lata żécò dzeczy Majkòwsczégò: Damroka (1922–1979), Mestwin (1924–1944), Barbara (1928–1983) i Witosława (1929–1955). Pòrechùj i pòwiédz:
 - a) Jaczé dzeckò Majkòwsczégò żëto nõdłëzi? Czë òno żëto wicy lat jak sòm Majkòwsczi?
 - b) Jaczé dzeckò żëto nõkrodzy?
 - c) Wiele lat miało kòzdé dzeckò, jak ùmarł Majkòwsczi?
 - d) Wiele lat miòł Majkòwsczi, jak rodzëlë sã jegò dzecé?
- 6) Co, wedle Majkòwsczégò, mòglëbë robic Kaszëbi, żebë mòżna bëto wëdawac wiący kaszëbskich ksążków? Czë ta rada je jesz dzysò aktualnò? Co tã ò tim mëslisz? Mòże znajesz jiné spòsobë, żebë wëdawac wiący kaszëbskich ksążków? Pòdiskùtujta ò tim w klasie.
- 7) Majkòwsczi bëł doktorã, leno dzysò barzi je znóny ze swòjégò pisaniô. Czemu òn pisòł ksążczy? Jak òn sòm to tłòmaczył? Co wedle ciebie znaczą jegò słowa?

4. *W teksce mòże nalezc czile rzeczónków. Spróbuj wëjasnic jich znaczenié. Kògò òne sã tikają w teksce?*

Czej ksądz spiéwò, òrganista zéwò.
Kòwòł piérwi żelazo rozzòłò, a tej je kùje.
Dobrze miec piéniażde, lepi szczescé.
Czej jedna òwca òbarchnieje, tej wszëtczé za nią barchnieją.
Tak długò grónk wòdã nosy, jaż sã ùchò ùrwie.
I głëpc mądri, ga pòznò, czegò mù felëje.

5. *Ò jaczim placu Majkòwsczi rzekł: Tam zapòła sã we mie kaszëbskò skra, Òrmùzdowò skra? Jak rozmiejesz te słowa? Dzãka czemu tak sã stało? Jeżlë nie wiész, pòprosë szkòlnégò, niech to wëjasni.*

6. *Jak zwelë bùdink, w jaczim Majkòwsczi mieszkòł w Kartuzach? Czë domiszlòsz sã, skąd mògła sã wzqc ta pòzwa? Jeżlë nie wiész, dowiedz sã, skądka wzãła sã pòzwa Kartuzé.*

7. *Spróbuj sã dowiedzec, jakò stowòra dòwa Majkòwsczémù wspòmòżk na nõùkã.*

8. *Majkòwsczi je wespòtatóżcą Towarzëstwa Młodokaszëbów. W teksce òn wspòminò, z kim je zakłòdòł. Wëpiszë fùl miona i nõzwëska młodokaszëbów a téż jich przëdné hasło.*

9. *Pòsobnikama młodokaszëbów bëłë zrzeszińcë. Aleksander Majkòwsczi sã z nima pòtikòł w Kartuzach i jima pòmògòł. Jak sòm rzekł: Òni cygną dali tã robòtã dlò kaszëbiznë, jaczi jò ju ni móm mòcë cygnąc. Wëpiszë miona i nõzwëska zrzeszińców.*

10. *Majkòwsczi je téż àutorã herbù Kartuz. Czë wiész, jak òn wëzdrzi? Jeżlë nie, szëkòj za nim w jinternece.*

11. *W zdaniach wëpisonëch nizi mòże nalezc cekawé fòrmë czasników. Co to sã za fòrmë? Przëložë je na pòlsczi.*

To je nõwòzniészò deja Towarzëstwa Młodokaszëbów, jaczé **më jesmë załòżëlë** w 1912 roku we Gduńskù.
A czë Wë jesz **mòcë cos napisóné**, co nie je wëdóné?

12. *Ò jaczi ksązce Majkòwsczi rzekł w pòwiòstce: To je dokòz mòjégò żécò. Mie sã zdaje, że wszëtkò, co jò przedtim napisòł, prowadzëło mie do ti jedny ksążczy? Czë tã ju mòsz przëczëtóné tã ksążkã? Czë wiész, co to znaczi wëbawic zapadli zómk i ùretac zaklãtą królewionkã?*

13. *Na spòdlim tekstu i cwiczënków napiszë charakteristikã Aleksandra Majkòwsczégò.*

14. *Ūložë krótką biografiiã Aleksandra Majkòwsczégò.*

15. *Jeżlë jes cekawi/cekawò wiący sã dowiedzec ò Aleksandrze Majkòwsczim, zazdrzë do tãch ksążków:*

- Józef Borzyszkowski, *Aleksander Majkowski (1876–1938). Biografia historyczna*, Gdańsk 2000.
- Wiktor Pelpliński, Aleksander Majkowski jako twórca „Gryfa” oraz Towarzystwa Młodokaszubów (1908–1912), [w:] *Literatura kaszubska – ksiązka, twórca i biblioteka*, Gdańsk 2000.
- Augustyn Klemens Hirs, *Kronika życia i twórczości Aleksandra Majkowskiego*, Banino 2008.

abò wëzwëskaç jstarnë jinternetowé:

- <http://monika.univ.gda.pl/~litterat/remus/0101.htm> Andrzej Bukowski, *Życie i twórczość Aleksandra Majkowskiego*, Toruń 1938
- <http://monika.univ.gda.pl/~litterat/remus/0099.htm> Tadeusz Linkner, *Aleksander Majkowski*
- <http://muzeum.wejherowo.pl> Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie

Tomôsz Fópka

Czej w Gromiczną...

1. Czej w Gro - mi - czną z da - kù - ka - pie
 Jesz pò - sto - ją w chlé - wie szka - pë... Ref.: A gro -
 mi - cznik sã mie - sãdz na - zé - wô,
 co Gro - mi - czną pò - strzód swiãt skri - wô. A gro - skri - wô.

1. Czej w Gromiczną z dakù kapie
 Jesz pòstoją w chléwie szkapë...

A gromicznik sã miesãdz nazéwô,
 Co Gromiczną pòstrzód swiãt skriwô.

2. Czej w Gromiczną słuńce swiëcy
 Mało bãdze w sklepie, mice...

A gromicznik...

3. Czej w Gromiczną srodzi mróz
 Tej w kòmòrach ju le ju...

A gromicznik...

Elżbieta Bujajno

Bôjka ò òwczę i kòze

Céle ùczbë

Ūczén:

- rozmieje czëtac ze zrozumieniem tekst pò kaszëbskù,
- znaje zasadë pisënkù lëtrów ò, ù
- pòdôwò rodzënë słowa *zëma*,
- szukò rimów,
- wié, co to je ùsobienié,
- szukò jistników w rozmajitëch ôrtach,
- bédëje spòsobë pòmòcë zwierzãtóm òb czas zëmë.

Metodë robòtë

- robòta w karnach
- pròca z dërzëniowim tekstã i słowarzama
- kòrbiònka

Didakticznë pòmòce

- tekstë dokazu J. Mamelszczégò „Bôjka ò òwczę i kòze” dlò kòzdégò ùcznia, słowarze

Cyg ùczbë

1. Z pòdónégò cygù lëtrów wëkreslë co drëgq, a dowiesz sã, co bãdze témãtã naji ùczbë.

BAÔKJTKÒAFÒLÒEWGCIËPIXKSÒSZRE

Przeszłò latkò, jesén przeszła,
na Kaszëbë zëma przeszła.
Spadłë lëstë, spadłë sniedzì,
Chòwa w chléwach dërchá sedzy.

W jedny bùchce, blisko òkna
zëmą z kòzã mieszkã òwca.
A na kòzã i na òwczę
zëma cygnã òd te òkna.

Kòza zmiartò, gnòt prze gnòce,
Wszëtkò na ni wcyg dërgòce.
„Je to zëmno! Alazë!
Mróz ju przëszedł! Mróz ju je!”

Òwca w ceptã wełnã skrëtò,
mróz ji wcale nie dotëkò.
Nawet nie wié, że òn je:
„Mróz le przëndze! Mróz le mdze!”

W jedny bùchce, blisko òknów,
zëmą òwca z kòzã mieszkò.
Midzë nima tak sã dzeje:
jedna drëdzi nie rozmieje.

2. Pò przeczëtanim bôjci ju wiész, w jaczim czqdze rokù dzejq sã òpisóné zdarzenia. Zapiszë wszëtczé pòzwë czqdów rokù, a pòzwã wëzwëskónq w teksce pòdsztrëchnij.

3. Wëpiszë z tekstu słowa sparłãczoné z zëmą i ùložë z nima zdania.

Òd kòzdégò słowa wëpisónégò przed sztótã twòrzë dalszë jegò pòchòdné i zapisywòj to w taczi pajiczënie, jak pòkòzywò mòdło.

– mrozny	– Mróz	– mrozëc	– zamrozëc
	– mrozno		– wëmrozëc
			– òdmrozëc

4. ÛłóżĚ słowa spòkrewnionĚ ze słowã zĚma (np. zĚmno, zĚmny, zĚmòwi, zĚmòwac, zĚmizna). Mòzesz do te wĚzwĚskac słowarze.

5. PrzĚ ùžĚcym słowarza nalĚzĚ i zapiszĚ synonimĚ i antonimĚ słowa zĚmno.

6. ÒbmĚslĚ i zapiszĚ zĚmòwã prognozã pògòdĚ na witrzĚszi dzĚń.

7. W bòjce pòznajemĚ kòzã i òwcã. JaczĚ òne sã? CzĚgò sã ò nich dowiadĚjemĚ z tekstu?

8. Zwierzãta gòdajã jak lĚdze. Jak nazĚwómĚ taczi spòsòb przedstawieniò pòstacjów w bòjkach?

9. Bòjczy colemaò sã òd zdradlenim swiata lĚdzy. JaczĚ pròwdĚ ò lĚdzach òstałĚ skrĚtĚ pòd pòstacama zwierzãt? ProwadzĚ w ti sprawie kòrbiònkã w karnach.

10. WĚpiszĚ z tekstu bòjczy rimĚ, òsòbno rimĚ dokłãdnĚ, òsòbno – niedokłãdnĚ.

11. WĚpiszĚ z tekstu słowa, w jaczych wĚstãpiwajã lĚtrĚ ò, ù. PrzĚbòczĚ, czĚdĚ je piszĚmĚ, i co to je labializacjò.

KòzdzĚ o, u je labializowónĚ na zòczãtkù słów, a we wesztròdkù słów pò p, b, k, g, ch (h), w, f, m.
Ûwòga: JežłĚ słowa, chtĚrne majã na pòczãtkù ò, ù, sã zapisónĚ z przedrostkama abò w złoženiach (słowach zestawionĚch), nòt je zachòwac labializacjã, np. przeòczĚc (przeoczyć).

12. Dofùluj tabelkã jistnikama z bòjczy.

Chłòpszczi òrt	Białgłòwsczi òrt	Dzeczny òrt

13. Jak mòzemĚ pòmòc dzĚczim zwierzãtóm i chòwie przĚtrwac zĚmã? ZabĚdòj czile spòsobów.

14. NauczĚ sã piãkno czĚtac tekst bòjczy.

WĚzgòdka

ÒbliczĚ wiéndzĚnĚ w dólnĚch kratkach zestòwków, ùstawi je òd nòmiĚszi do nòwikszi i òdczĚtòj hasłò, chtĚrno je przĚstòwim. Òbjasnij, jaczĚ znaczeniĚ skrĚtò sã w tim przĚstòwim.

I	S	P	J	I	W	I	Ě	O	C	B	Ù	E	R	Ó	Ě
15+17	7+23	30-2	16+10	29-5	18-17	27-24	6+5	17-11	14+7	24-7	18-10	9+6	25-7	5+8	11+9

T	Ã	H	N	E	S	Ù	M	T	E	Ź	D	N	P	S	Z
12+19	19-15	10+12	25-9	17+8	17-12	32-3	28-26	18-8	14+13	5+7	23-9	12+11	3+4	31-22	11+8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	

